

K NIEKTORÝM PRÁVNÝM A HISTORICKÝM ASPEKTOM AMNESTIÍ

Adrián Jalč* – Kristína Jurišová**

Abstrakt: *Amnestia bola tradične používaná ako politický nástroj kompromisu. Amnestia umožňuje, aby „štát zabudol“ trestné činy, pri ktorých spravidla došlo k trestnému stíhaniu. Akt amnestie sa spravidla vzťahuje na skupinu ľudí, ktorí sa dopustili určitých trestných činov. Tieto ústavné výsady (niekedy všeobecne nazývané ako „zhovievavosť“), koncepčne vyplývajú z monarchistickej ideológie. V úvodnej časti článku sme zadefinovali pojem amnestia, milosť a jednotlivé formy amnestie a milosti: abolíciu, agraciáciu a rehabilitáciu. V samotnom obsahu článku, sme venovali najväčšiu pozornosť rozhodnutiu o amnestii ako praveňu práva na území Slovenskej a Českej republiky, zamerali sme sa najmä na historicky významné rozhodnutia o amnestii. V kontexte judikatúry ústavného súdu sme aj analyzovali, či rozhodnutie udeliť amnestiu je (ne)odvolateľné.*

Kľúčové slová: *amnestia, milosť, trest, prezident, zánik trestnosti, zahľadanie odsúdenia*

ÚVOD

Pojem milosť je odvodený od slova „omilostiť“ a je dnes zaužívaným synonymom pre slovo „pardon“, ktoré pochádza z francúzskeho *pardonner* – odpustiť,¹ ktoré dalo pôvod i anglickému označeniu milosti. Milosť ako právny inštitút oprávňuje hlavu štátu nariadiť zastavenie trestného stíhania, odpustiť alebo zmierniť uložený trest a jeho následok u individuálnych osôb. Ide o užší pojem milosti. Širší pojem milosti zahŕňa milosť hromadnú nazývanú amnestia.² Pojem amnestia pochádza z gréckeho slova *amnēstía*,³ ktoré znamená „zabudnutie“ a označuje v slovenskom právnom prostredí „*akt prezidenta republiky, ktorým hromadne odpúšťa a zmierňuje tresty uložené súdmi v trestnom konaní a zahľadza odsúdenia formou individuálnej milosti alebo amnestie*“.⁴ Aj označenie pre amnestiu v niektorých jazykoch má rovnaký pôvod, napríklad anglicky *amnesty*, nemecky *Aamnestie*, francúzsky *amnístie*, taliansky *amnistia*.

* Doc. JUDr. Ing. Adrián Jalč, PhD., Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. E-mail: adrian.jalch@truni.sk. Vedecký príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu Agentúry na podporu výskumu a vývoja s názvom *Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov v podmienkach Slovenskej republiky*, projekt číslo APVV-0179-12, zodpovedný riešiteľ projektu doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.

**Mgr. Kristína Jurišová, Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. E-mail: jurisova.kristina@gmail.com. Vedecký príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu Agentúry na podporu výskumu a vývoja s názvom *Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov v podmienkach Slovenskej republiky*, projekt číslo APVV-0179-12, zodpovedný riešiteľ projektu doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.

¹ REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001, s. 448.

² PAVLÍČEK, V. O ústavných problémech milosti a amnestie v České republice. In: *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narodeninám*. Praha: CODEX Bohemia, 1998, s. 155.

³ REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001, s. 52.

⁴ HENDRYCH, D. heslo: Amnestie. In: D. Hendrych a kolektív. *Právnícký slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 16.

1. PREZIDENT REPUBLIKY A JEHO PRÁVOMOCI VO VZŤAHU K TRESTNÉMU KONANIU

Milosť a amnestia predstavujú v rámci právneho poriadku Slovenskej a Českej republiky dva rozdielne inštitúty. Základná diferenciácia spočíva najmä v tom, že milosťou môže prezident individuálne určenej osobe zmierniť trest alebo ho môže celý odpustiť a súčasne môže rozhodnúť, že takéto odsúdenie bude zahladené. Milosť je individuálnym rozhodnutím prezidenta, kedy môže o udelení milosti rozhodovať bez návrhu alebo na návrh ktorejkoľvek osoby. Samotný prezident rozhoduje, či začne konanie o udelení milosti, teda na takéto konanie právny nárok nie je.⁵

Na rozdiel od milosti amnestia sa uplatňuje voči konkrétne neurčenému okruhu odsúdených osôb, pričom sa udeľuje na konkrétny druh trestu alebo na povahu trestného činu alebo na výmeru trestu.⁶ Všetky rozhodnutia o amnestii sa *ex lege* uverejňujú v Zbierke zákonov SR (podobne ako v ČR) a preto majú povahu všeobecne záväzných právnych predpisov.⁷

Rozhodnutie o udelení amnestie sa viaže na kontrasignáciu predsedu vlády alebo ministra, ktorého na to poveril predseda vlády. Naproti tomu rozhodnutie o udelení milosti sa neviaže na žiadnu kontrasignáciu a tak prezident o nej rozhoduje samostatne.⁸ Napriek tomu, že amnestia je v porovnaní s počtom udelených milostí aktom výnimočným, sú jej dôsledky neporovnateľne väčšie ako pri udelení individuálnej milosti. Samotný dopad amnestie vždy záleží na konkrétnom znení, pričom netreba zabúdať, že pri formulácii obsahu amnestie prezident nie je ničím viazaný okrem samotného výroku o treste a odsudzujúceho rozhodnutia súdu,⁹ čo aj v nedávnej minulosti spôsobilo viaceré aplikačné problémy.

Milosť a amnestia v slovenskej právnej úprave majú spoločné to, že môžu byť realizované v dvoch formách. Vo forme agraciácie a rehabilitácie. Po tom, čo bol zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky („Ústava SR“) novelizovaný ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z., prezident stratil možnosť uplatniť tzv. aboliáciu, ktorou nariaďoval, aby sa nezačínalo alebo, aby sa v už začatom trestnom stíhaní nepokračovalo. Podľa platnej právnej úpravy môže byť milosť a amnestia použitá len proti právoplatne odsúdeným osobám.¹⁰

Agraciácia pripúšťa právoplatne uložený trest alebo jeho zvyšok odpustiť, prípadne ho zmierniť. O agraciácii platí, že sa uplatňuje len na nevykonané tresty alebo ich zvyšky, nevzťahuje sa teda na iné výroky, ktoré boli obsiahnuté v rozhodnutí súdu, ako napríklad náhrada škody, náhrada trov trestného konania, ochranné opatrenie. Agraciáciu môže prezident uplatniť vo vzťahu k celému trestu, v tom prípade ide o odpustenie trestu, alebo sa môže uplatniť len k jeho časti, v tom prípade ide o zmiernenie trestu. Právo zmierniť trest obsahuje aj možnosť prezidenta rozhodnúť o zmiernení ústavu na výkon trestu odňatia slobody s miernejším stupňom strázenia.

⁵ HENCOVSKÁ, M. *Milosť a amnestia v československom právnom poriadku*. Bratislava: PÚMS, 1986; ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť*. Šamorín: Heuréka, 2012, s. 770–771.

⁶ *Ibidem*, s. 770.

⁷ *Ibidem*, s. 771.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Bližšie pozri § 89, § 92 ods. 5 tr. z.

¹⁰ MINARÍK, Š. a kol. *Trestný poriadok – Stručný komentár*: 2. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 1075.

Rehabilitácia umožňuje prezidentovi odsúdenie zahľadiť s rovnakými účinkami, akoby k zahľadeniu odsúdenia došlo rozhodnutím súdu. Zahľadenie odsúdenia uskutočňuje aj súd na základe ustanovenia § 92 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov („Trestný zákon“). Nadobudnutím právoplatnosti rozhodnutia o zahľadení odsúdenia nastáva zákonná fikcia neodsúdenia. Zahľadené odsúdenie sa neuvádza ani vo výpise z registra trestov. V odpise z registra trestov sa však zahľadené odsúdenie uvádza. Generálna prokuratúra odpis z registra trestov vydá na žiadosť oprávnených orgánov, u ktorých to ustanovuje zákon alebo na žiadosť oprávnenej osoby a iba na zákonom stanovený účel.

2. KOMPARÁCIA SLOVENSKEJ PRÁVNEJ ÚPRAVY A ČESKEJ PRÁVNEJ ÚPRAVY

Slovenská republika a Česká republika majú neoddeliteľnú spoločnú minulosť. Po rozdelení republík v roku 1993 každý štát prijal vlastnú právnu úpravu, pričom viaceré zákony boli prevzaté a ostali aj po rozdelení dodnes v každom už samostatnom štáte platné a účinné. V tejto časti článku poukážeme na niektoré odlišné a spoločné znaky právnej úpravy milosti a amnestie v ČR a SR.

Pokiaľ ide o samotné vymedzenie pojmov milosť a amnestia medzi vymedzeniami českej a slovenskej právnej teórie nachádzame spoločné znaky, nakoľko v oboch prípadoch ide o takmer totožné vymedzenia týchto pojmov. Tak ako v slovenskej právnej teórii aj v českej právnej teórii má milosť povahu individuálneho aktu vzťahujúceho sa na konkrétnu osobu a amnestia predstavuje hromadný akt dopadajúci na bližšie nešpecifikovaný okruh odsúdených, vymedzený druhom trestu, výmerou trestu, povahou trestného činu, ktorý je predmetom odsúdenia alebo podľa osobných či rodinných pomerov týchto osôb.¹¹

Právomoc prezidenta Českej republiky udeliť milosť je upravená v článku 62 písm. g) zákona č. 1/1993 Sb., Ústava Českej republiky („Ústava ČR“), ktorý oprávňuje prezidenta odpúšťať a zmierňovať tresty uložené súdom a zahľadzať odsúdenie,¹² pričom rovnakou zákonnou textáciou je vymedzená aj právomoc prezidenta Slovenskej republiky. Prezident realizuje milosť a amnestiu vo forme agraciácie, ktorou zmierňuje a odpúšťa tresty, ktoré uložil súd, vo forme rehabilitácie, prostredníctvom ktorej môže prezident zahľadiť odsúdenie a abolície. Na rozdiel od slovenskej právnej úpravy český prezident môže realizovať milosť aj formou abolície, ktorou nariaďuje, aby sa nezačalo trestné konanie alebo aby sa v už začatom trestnom konaní nepokračovalo. Ide o abolíciu uzákonenú v § 11 ods. 1 písm. a) zákona č. 141/1964 Sb., *Trestní řád* v znení neskorších predpisov („tr. ř.“), podľa ktorého ak to nariadi prezident republiky, nemožno trestné stíhanie začať, a ak už bolo začaté, nemožno v ňom pokračovať a musí byť zastavené. Rozhodnutie prezidenta o abolícii vylučuje povolenie obnovy konania v neprospech obvineného.¹³

Rovnako ako v slovenskej právnej úprave – ak aj v českej, prezident odpúšťa alebo zmierňuje len nevykonané tresty alebo ich zvyšky, toto oprávnenie sa nevzťahuje napríklad na ochranné opatrenia, výrok o náhrade škody ani na žiadny iný výrok rozhodnutia,

¹¹ ŠÁMAL, P. – KRÁL, V. – BAXA, J. – PŮRY, F. *Trestní řád. Komentář* 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2040.

¹² Čl. 62 písm. g) zákon č. 1/1993 Sb. Ústava Českej republiky.

¹³ ŠÁMAL, P. – KRÁL, V. – BAXA, J. – PŮRY, F. *Trestní řád. Komentář* 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2039.

ktorý neukladá alebo sa netýka výkonu trestu. Ďalšia zhoda právnych úprav je aj v odpustení trestu, kedy prezident môže uložený trest odpustiť celý, prípadne jeho časť. Zmiernenie trestu môže mať podobu jeho skrátenia, teda odpustenia jeho časti, alebo môže ustanoviť miernejší výkon. Napríklad prezident môže v prípade nepodmienečného trestu odňatia slobody rozhodnúť o výkone trestu vo výkone trestu odňatia slobody s miernejším režimom.¹⁴ Pre udelenie milosti, rovnako aj amnestie, existujú všeobecne tri okruhy dôvodov a to politické dôvody,¹⁵ humanitárne dôvody¹⁶ a nedostatky trestno-právneho systému.¹⁷

Následne sa budeme zaoberať iba čiastočnou komparáciou samotného konania o udelení amnestie. Konanie o udelenie milosti v tomto prípade vynecháme, keďže ďalej sa budeme venovať najmä amnestii ako takej a jej aplikácii v praxi.

Právomoc prezidenta udeľovať amnestiu je ustanovená v Ústave ČR, konkrétne v čl. 63 ods. 1 písm. k), podľa ktorého má prezident právo udeľovať amnestiu. V zmysle čl. 63 ods. 3 Ústavy ČR je platnosť takéhoto rozhodnutia prezidenta ČR podmienená kontrasignáciou predsedu vlády alebo ním povereného člena vlády. Aj tu môžeme vidieť podobnosť so slovenskou právnou úpravou, kde rovnakú právomoc prezidentovi SR priznáva Ústava SR a rovnako je rozhodnutie prezidenta o udelení amnestie viazané na kontrasignáciu predsedu vlády alebo ním povereného ministra.¹⁸

Na základe § 368 *Trestního řádu* súd, ktorý rozhodol o veci v prvom stupni vydá rozhodnutie či sa na osobu, ktorej bol uložený trest vzťahuje amnestia. V prípade, že v čase rozhodovania je táto osoba vo výkone trestu odňatia slobody, rozhodne súd, v ktorého obvode sa vykonáva trest, pričom proti tomuto rozhodnutiu je prípustná sťažnosť s odkladným účinkom. Ustanovenie § 368 *Trestního řádu* je totožné s § 474 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok, v znení neskorších predpisov („TP“). V oboch prípadoch ide o agraciačné rozhodnutia. O tom, či je odsúdený účastný amnestie, rozhoduje súd *ex offio*, teda i bez návrhu. Rozhodnutie podľa predmetného ustanovenia je rozhodnutie deklaratórne, nie konštitutívne.¹⁹

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Prvý okruh dôvodov tvoria politické dôvody, ktoré sprevádzali predovšetkým udeľovanie amnestie, ktoré sa často spájalo s významnou udalosťou, ktorou bola napríklad inaugurácia prezidenta, oslavy okrúhlych výročí alebo iné, spoločenské či politicky významné udalosti. Udeľovanie amnestie, možno považovať aj za formu politickej propagácie úradujúceho prezidenta, nakoľko často krát je udeľovaná pri jeho zvolení, ako aj pri ukončení jeho funkčného obdobia, kedy môže byť účelne využitá ako nástroj politickej propagandy pre ďalšie volebné obdobie. Bližšie pozri MUSIL, J. – KUČHTA, J. – ŠÁMAL, P. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1028–1029.

¹⁶ Druhý okruh dôvodov tvoria humanitárne dôvody. Pri výkone spravodlivosti sa úplne nedá vyhnúť situáciám, kedy samotné trestné konanie alebo uložený trest vplýva na niektoré osoby horšie, než ako bolo predpokladané účelom trestného konania alebo uloženého trestu. Ide teda najmä o prípady vážne chorých alebo veľmi starých osôb, ďalej mladistvých, tehotné ženy a pod. MUSIL, J. – KUČHTA, J. – ŠÁMAL, P. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1028–1029.

¹⁷ Tretí okruh dôvodov je tvorený nedostatkami trestno-právneho systému. Systém trestného práva sa vyznačuje konzervatívnou povahou a jeho uplatňovanie v spoločnosti sa vyznačuje značnou mierou rigidity. Stáva sa, že po určitom období dôjde ku skutočnosti, ktorá predstavuje zmenu života spoločnosti a je nutné pristupovať k určitým jeho javom novým spôsobom. Milosť a amnestia tak môžu slúžiť ako prostriedok reakcie na zmenené podmienky spoločnosti. MUSIL, J. – KUČHTA, J. – ŠÁMAL, P. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1028–1029.

¹⁸ Čl. 63 ods. 1 písm. k) a čl. 63 ods. 3 zákona č. 1/1993 Sb. Ústava Českej republiky, čl. 102 ods. 1 písm. j) a čl. 102 ods. 2 zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

Na základe uvedeného je zrejme, že právna úprava týchto inštitútov je v oboch štátoch do veľkej miery totožná aj v ústavnoprávnej rovine, ale aj v trestnoprávnej. Zrejma odlišnosť úprav na základe uvedeného existuje pri realizácii milosti ako individuálneho právneho aktu. V oboch štátoch môže prezident realizovať milosť vo forme agraciácie aj vo forme rehabilitácie, avšak podľa platnej právnej úpravy môže český prezident realizovať milosť aj formou abolície, ktorou nariaďuje, aby sa nezačalo trestné konanie alebo, aby sa v už začatom trestnom konaní nepokračovalo. Takáto forma milosti na Slovensku nie je možná.

3. POHĽAD NA AMNESTIU V SÚČASNÝCH A HISTORICKO-PRÁVNÝCH SÚVISLOSTIACH

Počas svojho funkčného obdobia prezident Václav Havel celkovo udelil štyri amnestie (dve počas československej federácie v roku 1990 a dve za éry samostatnej Českej republiky v rokoch 1993 a 1998). Amnestie prezidenta Václava Havla nepochybne predstavujú z trestnoprávneho, ale aj kriminologického hľadiska pomerne prelomový bod. Konkrétne ide o amnestiu z januára 1990, ktorej sa v článku budem bližšie venovať, pretože: „*Amnestie prezidenta republiky Václava Havla v lednu 1990 byla svým rozsahem i dobou, kdy byla vyhlášena záležitostí zcela mimořádnou... První reakce na amnestii byly často až přehnaně optimistické, pozdější pak spíše skandalizující.*“²⁰ Išlo bez pochyb, nielen z pohľadu českého – ale aj slovenského, o jednu z najrozsiahlejších amnestií histórie.

Pokiaľ ide o obsah a štruktúru amnestie, tak tá sa členila na sedem článkov, ktoré mali charakter aboličný, agraciačný a rehabilitačný.²¹ Amnestia sa vzťahovala na skoro všetky trestné činy spáchané pred dňom vyhlásenia amnestie. Prezident V. Havel amnestoval nielen tresty odňatia slobody, ale aj nápravné opatrenia a peňažné tresty. Pri trestoch odňatia slobody uložených za úmyselné trestné činy boli úplne amnestované všetky trestné činy, ktoré neprevyšovali dva roky a pri ostatných úmyselných trestných činoch sa uplatnilo zmiernenie vo výške jednej tretiny uloženej výmery (najmenej boli takéto tresty zmiernené o dva roky).

Je potrebné poznamenať, že účinky amnestie sa neuplatnili pri recidivistoch a nevzťahovali sa na niekoľko taxatívne vymenovaných trestných činov ako napríklad napr. vražda, znásilnenie, lúpež.

Článok siedmy amnestie z roku 1990 obsahoval tzv. fakultatívnu amnestiu, ktorá vymedzila určitú skupinu osôb, kde mal prezident zvýšený záujem na ich možnom prepustení, na základe čoho vyzval generálneho prokurátora, ministrov spravodlivosti a ministra národnej obrany, aby predložili návrhy na uloženie individuálnej milosti v osobitých prípadoch ako sú napríklad: invalidné osoby, tehotné ženy, osoby trpiace ťažkou chorobou.²²

¹⁹ ŠÁMAL, P. – KRÁL, V. – BAXA, J. – PŮRY, F. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1807–1808.

²⁰ MAREŠOVÁ, A. *Výbrané kriminologické aspekty amnestie z ledna 1990: sborník referátů ze semináře, který se uskutečnil 14. února 1991 v Praze*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1991, s. 1.

²¹ CHRÁSTILOVÁ, B. – MIKEŠ, P. *Prezident republiky Václav Havel a jeho vliv na československý a český právní řád*. Praha: ASPI, 2003, xviii, s. 223.

²² MAREČKOVÁ, L. *Milosti: ohnisko lidství v trestním právu*, s. 80–81.

Agraciácia formulovaná v čl. I. a čl. II sa dotkla nielen už právoplatne uložených trestov, ale aj trestov, ktoré iba mali byť uložené za trestné činy spáchané pred dňom rozhodnutia o amnestii.²³ Naposledy podobným spôsobom vymedzil amnestiu (agraciáciu) prezident Ludvík Svoboda v roku 1968, čím možno konštatovať, že medzi amnestiami „posledných“ rokov je v tomto táto z roku 1990 tiež výnimočná, avšak jej „(ne)popularita“ vznikla na základe skutočnosti, že zo dňa na deň bolo na slobodu prepustené veľké množstvo odsúdených, čo samozrejme vyvolalo negatívne reakcie širokej verejnosti.

Táto amnestia podala právny základ na prepustenie viac ako 21 000 osôb z nápravnovýchovný zariadení a tak isto spôsobila veľký počet zastavení trestného stíhania a odloženia trestného stíhania. Konkrétne čísla uvádzame v tabuľke č. 1.

Tabuľka č. 1: Dopady amnestie z roku 1990

	ČSFR	ČR	SR
Počet prepustených z nápravnovýchovných ústavov	21 280	13 580	7 700
Počet prepustených odsúdených k trestu odňatia slobody	–	12 600	–
Počet prepustených obvinených z väzby	–	980	–
Počet zastavených trestných stíhaní	16 000	–	–
Počet odložených trestných konaní	10 800	–	–

Zdroj: MAREŠOVÁ, Alena. *Amnestie 1990*, s. 59.

Zo strany odbornej verejnosti „zožala“ amnestia prezidenta V. Havla kritiku najmä z titulu následného vzrastu kriminality. To však podľa štúdie *Institutu pro kriminologii a sociální prevenci* nie je úplná pravda, pretože podľa štúdií v roku 1990 predstavoval podiel amnestovaných na celkovom počte stíhaných osôb pre ľubovoľný trestný čin v Českej republike iba 9 %, ²⁴ avšak treba podotknúť, že tieto údaje nie sú zodpovedajúce realite.

Samotná štúdia vychádzala z počtu v tej dobe stíhaných osôb, nie odsúdených osôb a brala do úvahy len prípady, ktoré boli v tú dobu vyšetrované nielen „vo veci“, ale mali odhaleného aj konkrétneho páchatela. Následné štatistiky deklarujú, že o dva roky neskôr v roku 1992 bol podiel amnestovaných osôb na celkovom počte väznených už 25 %.²⁵

²³ Rozhodnutie prezidenta republiky zo dňa 1. januára 1990 o amnestii (č. 1/1990 Sb.), Čl. II:

„1. Promijím nevykonané tresty odnětí svobody nebo jejich zbytky, které byly nebo budou pravomocně uloženy za trestné činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí, pokud nepřevyšují

a) dva roky za úmyslné trestné činy,

b) tři roky za trestné činy spáchané z nedbalosti,

c) tři roky u úhrnných a souhrnných trestů uložených za úmyslné trestné činy a trestné činy spáchané z nedbalosti, 2. Z ostatních trestů odnětí svobody nebo jejich zbytků, které byly nebo budou pravomocně uloženy za trestné činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí, promijím

a) z trestů uložených za úmyslné trestné činy jednu třetinu, nejméně však dva roky,

b) z trestů uložených za trestné činy spáchané z nedbalosti jednu polovinu, nejméně však tři roky,

c) z trestů úhrnných a souhrnných uložených za úmyslné trestné činy a trestné činy spáchané z nedbalosti jednu třetinu, nejméně však tři roky.

3. Ustanovení odstavců 1 a 2 se vztahují též na tresty úhrnné a souhrnné uložené za trestné činy a přečiny.“

²⁴ MAREŠOVÁ, A. Lednová amnestie – úvahy nad statistickými údaji. In: A. MAREŠOVÁ. *Amnestie 1990: výsledky analýzy provedené IKSP v konfrontaci s názory pražských sociálních kurátorů a pracovníků českého vězeňství: sborník referátů ze semináře, který se uskutečnil 13. února 1992 v Praze*. CD, s. 26–27.

²⁵ Ibidem.

Na záver uvádzame názor Marešovej, ktorá na základe štatistických údajov tvrdí, že tato amnestia nebola príčinou prepustenia nejakého mimoriadneho počtu osôb z výkonu trestu vo vzťahu k ročnému priemeru počtu prepustených. Ako príklad uvádza, že v roku 1990 bolo celkovo v Českej Republike prepustených z výkonu trestu 20 121 osôb, čo je pre porovnanie s predchádzajúcimi rokmi v rozmedzí rokov 1985–1989 číslo zodpovedajúce ročnému priemeru. Každý spomínaný rok bolo počas uvedeného obdobia v priemere prepustených z výkonu trestu 21 624 osôb. Marešová uvádza, že väčšina amnestovaných osôb by aj tak z výkonu trestu bolo v priebehu roku 1990 prepustených.²⁶

3.1 K problematike amnestie z roku 2013 v ČR

Prezident Václav Klaus počas doby výkonu prezidentského úradu vydal iba jedinú amnestiu na konci svojho druhého funkčného obdobia. Amnestiu kontrasignoval vtedajší predseda vlády a účinnosť nadobudla 2. 1. 2013. V Zbierke zákonov bola uverejnená pod číslom 1/2013 Sb.

V tejto jedinej amnestii nájdeme všetky tri možné formy amnestie. Systematicky je rozdelenia do päť článkov, pričom väčšina článkov bola formulovaná viažuc sa na dĺžku už uloženého trestu, nie vo vzťahu ku konkrétnym trestným činom a ich maximálnej zákonnej výmere (na rozdiel od amnestie z januára 1990).

Iba jeden článok (čl. II.), ktorý obsahuje aboličné ustanovenie, zastavuje trestné stíhanie vedené pre trestné činy, za ktoré zákon č. 40/2009 Sb., *Trestní zákoník*, v znení neskorších predpisov („tr. z.“) stanovuje trest odňatia slobody neprevyšujúci desať rokov. Treba uviesť, že v českej právnej úprave zakladá abolícia neprípustnosť trestného stíhania, čoho následkom je zastavenie trestného stíhania. Napriek zákonnej dikcie § 11 ods. 1 písm. a) zákona č. 141/1961 Sb. Trestný poriadok existuje možnosť obvineného, kedy aj v takejto situácii môže prehlásiť, že na pojednaní svojej veci trvá. Takéto prehlásenie podľa § 257 ods. 3 Trestného poriadku musí urobiť do troch dní od doby, kedy mu bolo uznesenie o zastavení trestného stíhania oznámené, pričom o tejto skutočnosti musí byť riadne poučený.²⁷

Amnestia odpúšťa nevykonané tresty všeobecne prospešných prác, tresty domáceho väzenia a tresty odňatia slobody, ak boli uložené najviac vo výmere jedného roku a za určitých podmienok pri výmere dvoch rokov. Amnestia odpustila aj tresty odňatia slobody uložené s vyššou výmerou najviac však do desať rokov, ak mal odsúdený vyšší vek.

Účinky niektorých ustanovení amnestie boli vylúčené pre recidivistov alebo pre odsúdené osoby za presne vymedzené skupiny trestných činov. Treba však podotknúť, že obsah a štylizácia syntaxe amnestie nebola zvolená vhodným spôsobom.

Najväčšiu kritiku malo aboličné ustanovenie článku II.: „*Nařizují, aby bylo zastaveno pravomocně neskončené trestní stíhání, s výjimkou trestního stíhání proti uprchlému, od jehož zahájení k 1. lednu 2013 uplynulo více než 8 let, pro trestné činy, za něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody nepřevyšující deset let.*“²⁸ Práve tento článok stanovil

²⁶ MAREŠOVÁ, A. *Výbrané kriminologické aspekty amnestie z ledna 1990: sborník referátů ze semináře, který se uskutečnil 14. února 1991 v Praze*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1991, s. 1.

²⁷ GRÍVNA, T. – ŘÍHA, J. Amnestie prezidenta republiky ze dne 1. 1. 2013 vyhlášená pod č. 1/2013 Sb. *Trestně-právní revue*. 2013, roč. 11, č. 2, s. 30.

²⁸ Rozhodnutie prezidenta republiky o amnestii z. č. 1/2013 Sb.

účinky abolície, ktoré sa viažu na netradičnú podmienku – a to na dĺžku trestného stíhania, čo nie je objektívna kategória, ktorá by sa dala vo všetkých prípadoch vyjadriť absolútne. Je logické, že samotná dĺžka trestného stíhania je závislá od konkrétneho prípadu, jeho osobitostiach, náročnosti a pod. Môžeme konštatovať, že amnestia „vybočila“ z tradičného²⁹ vymedzenia dĺžky trestného stíhania vyjadreného najmä spojením „bez zbytočných prieťahov“ respektíve „v primeranej lehote“³⁰ a určila tak konkrétnu lehotu na ukončenie trestného stíhania.³¹ V aplikačnej rovine takéto znenie môže spôsobiť nejasnosti a preto je nevyhnutné zvoliť vhodný výklad. Prikláňame sa k názoru Gřivnu a Říhu, kedy taktiež považujeme za najvhodnejší teleologický výklad v prípade znenia predmetného ustanovenia. Medzníkom v tomto prípade bude samotná doba, ktorá z celkového trestného stíhania tvorila výlučne iba konanie proti ušlému. Potom pre určenie na koho sa bude vzťahovať predmetný článok amnestie je potrebné odpočítať dobu konania proti ušlému od celkovej doby trestného stíhania, teda rozhodujúcim bude „... akú dobu z celkového trestného stíhania tvorilo konanie proti ušlému, ktoré sa nebude započítavať do prezidentom celkovo stanovenej doby 8 rokov...“.³²

Táto amnestia, je často porovnávaná s amnestiou z januára 1990. V zhrnutí možno dospieť k záveru, že amnestia z januára 2013 postihla menší počet osôb oproti amnestii jeho predchodcu. K zastaveniu trestného stíhania došlo v 265 prípadoch. Dušek uvádza zaujímavú skutočnosť tejto tzv. „výročnej“ amnestie a to, že nepodmienečný trest odňatia slobody bol odpustený v celku 19 820 osobám, ale na základe správy Väzenskej služby Českej republiky bolo vďaka amnestii prepustených iba 6 443 osôb. Rozdiel medzi týmito dvoma číslami potom predstavuje počet odsúdených, ktorí ešte nenastúpili k výkonu trestu spoločne s väzňami, ktorí už boli v okamžiku prepustenia z výkonu trestu podmienčne prepustení.³³

Hneď na začiatku je potrebné položiť si teoretickú otázku, či je možné amnestiu ako prezidentovo rozhodnutie preskúmať alebo zrušiť?

Možno uvažovať o troch variantoch riešenia:

- a) možno predpokladať, že amnestia je nezrušiteľná,
- b) amnestiu by za určitých okolností mohol odvolať sám prezident,
- c) ďalej by ju mohol zrušiť iný orgán pre nesúlad s právnym poriadkom.³⁴

Na nami položenú otázku budeme následne vo vzťahu k amnestii z roku 2013 analyzovať právny názor ústavného súdu Českej republiky, ktorému boli adresované v tejto

²⁹ Samotný český Ústavný súd sa už niekoľkokrát vyjadril, že dĺžku konania je potrebné posudzovať vzhľadom ku konkrétnym okolnostiam prípadu a vymedzil príklady jednotlivých hľadísk. Bližšie pozri – MUSIL, J. Rychlost trestního řízení – ústavněprávní aspekty. In: *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 201–206.

³⁰ JELÍNEK, J. Zásada rychlosti trestního řízení. *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. 2003, XXXVI, č. 1, s. 18–30.

³¹ MUSIL, J. Rychlost trestního řízení – ústavněprávní aspekty. In: *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 201–206.

³² GŘIVNA, T. – ŘÍHA, J. Amnestie prezidenta republiky ze dne 1. 1. 2013 vyhlášená pod č. 1/2013 Sb. *Trestněprávní revue*. 2013, roč. 11, č. 2, s. 37.

³³ DUŠEK, L. Výročí amnestie v číslech. *Jiné právo*. [online]. [cit. 2015-12-20]. Dostupné na internete: <http://jinepravo.blogspot.cz/2014/01/vyroci-amnestie-v-cislech.html>.

³⁴ Bližšie pozri – KRATOCHVÍL, V. Ústavní soud rozhodl o návrhu skupiny senátorů na zahájení řízení o zrušení čl. II amnestie prezidenta ČR z 1. 1. 2013. *Trestněprávní revue*. 2013, roč. 11, č. 5, s. 123.

súvislosti dve ústavné sťažnosti/návrhy, ktoré smerovali proti amnestii a ich účelom bolo následné zrušenie prezidentovho rozhodnutia.

Prvý návrh podali tridsiati senátori, kde v petite požadovali vyhlásenie o tom, že článok II. amnestie je protiústavný a zároveň žiadali o jeho zrušenie. Skupina senátorov takto využila právo³⁵ navrhovať Ústavnému súdu ČR zrušenie iných právnych predpisov, ak sú v rozpore s ústavným zákonom, zákonom alebo medzinárodnou zmluvou podľa čl. 10 Ústavy ČR.

Druhý návrh v poradí uplatnil Mestský súd, ktorý disponoval s tzv. alternatívnym petitom. Alternatíva číslo jeden bola požiadavka na zrušenie celej amnestie a alternatíva číslo dva bola požiadavka na zrušenie článku II. amnestie. Mestský súd podal návrh, pretože dospel k názoru, že článok II. rozhodnutia o amnestii sa vzťahuje aj na konanie prebiehajúce na tomto súde. Podľa trestno-procesného kódexu³⁶ súd prerušil v tomto prípade trestné stíhanie s tým, že zákon/amnestia, ktorý má byť pri posudzovaní vecí použitý je v rozpore s ústavným právom a predložil túto prejudiciálnu otázku Ústavnému súdu ČR.³⁷

Oba petity návrhov smerovali k tomu, aby ústavný súd potvrdil, že protiústavnosť aboličného článku II. spočíva aj v jeho nepriaznivom dopade na majetkové záujmy osôb, ktoré majú v rámci trestného konania postavenie poškodených (obetí trestných činov) v trestných konaniach zastavených na základe amnestie. Takéto osoby potom strácajú právnu a reálnu možnosť dosiahnuť odškodnenie, čím dochádza aj k strate ich majetkových práv. Konkrétne ide o zásah do práv poškodených na ochranu vlastníckeho práva, pretože im bolo znemožnené domôcť sa výroku týkajúceho sa náhrady škody v trestnom konaní, kde bol ich nárok už legitímne uplatnený. Okrem toho nemožno opomenúť fakt, že aj Česká republika je členským štátom Európskej únie, kedy súčasťou sekundárneho práva je smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EU ktorou sa zavádzajú minimálne pravidla pre práva, podporu a ochranu obetí trestného činu. V tejto súvislosti však existuje možnosť poškodených z amnestovaných trestných činov, aby podali žalobu o náhradu škody na civilnom súde a ako Kratochvíl uvádza ďalej by sa poškodení mohli „...po vyčerpaní všetkých procesných prostriedkov obrátiť individuálnymi ústavnými sťažnosťami opäť na Ústavný súd...“.³⁸ Podľa nášho názoru najvýstižnejšie zhrnul dopad amnestie na obeť amnestovaných trestných činov sudca Güttler: „... širší pohľad ma vedie – podobne ako navrhovateľov – k úvahe, že takmer nenávratne bolo zasiahnuté do práv poškodených, teda obetí konania amnestovaných obvinených. Námieta, že môžu žalovať občianskoprávne, sa javí skôr ako výsmech...“.³⁹

Pre spresnenie je potrebné uviesť, že článok II. sa vzťahoval na mnohé prípady úmyselnej ekonomickej (hospodárskej) a majetkovej trestnej činnosti. Podľa českého tr. z. a na základe dikcie článku II. predmetnej amnestie vyplýva, že maximálna hranica trest-

³⁵ Čl. 87 ods. 1 písm. b) zákona č. 1/1993 Sb. Ústava Českej republiky a § 64 ods. 2 písm. b) zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu.

³⁶ Čl. 95 ods. 2 a čl. 87 odt. 1 písm. p) zákona č. 1/1993 Sb. Ústava Českej republiky, § 224 ods. 5 zákona č. 141/1961 Sb. Trestní řád, a § 64 ods. 3 zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu.

³⁷ Rozhodnutie prezidenta republiky o amnestii z. č. 1/2013 Sb.

³⁸ KRATOCHVÍL, V. Ústavní soud rozhodl o návrhu skupiny senátorů na zahájení řízení o zrušení čl. II amnestie prezidenta ČR z 1. 1. 2013. *Trestněprávní revue*. 2013, roč. 11, č. 5, s. 124.

³⁹ Ibidem.

nej sadzby desať rokov sa týka aj závažných (úmyselných) trestných činov ako napríklad krádež, lúpež, legalizácia príjmu z trestnej činnosti, podvod, sprenevera, poškodenie veriteľa, tzv. daňové trestné činy a pod. Na základe uvedeného sa amnestia vzťahovala podľa kategorizácii trestných činov na prečiny a zločiny, ale aj na obzvlášť závažne zločiny, pričom vychádzajú s ustanovení tr. z. o škode, týmito trestnými činmi mohlo dôjsť k spôsobeniu škody (alebo získaniu prospechu) veľkého rozsahu, čo je suma prevyšujúca 5 miliónov korún českých.

Ústavný súd najprv rozhodol o návrhu Mestského súdu. Svojim uznesením tento návrh odmietol s odôvodnením, že ďalšiemu konaniu bráni prekážka litispendencie (ktorú spôsobil už skorej podaný návrh senátorov).⁴⁰

Po necelých dvoch mesiacoch Ústavný súd vydal odmietavé uznesenie o druhom z návrhov a odôvodnil to tak, že je nepríslušný k preskúmaniu takejto formy rozhodnutia prezidenta.⁴¹ Samotné uznesenie je manifestom, že jednotlivé názory na povahu amnestie sa rôznia. Až štyria sudcovia uviedli odlišné stanovisko. V návrhoch smerovaných na ústavný súd je amnestia chápaná ako právny predpis, avšak ústavný súd v uznesení Pl. ÚS 4/13 sa s týmto nestotožnil, pretože podľa neho rozhodnutie o amnestii neobsahuje žiadne tzv. opakovateľné pravidlo, teda ho nie je možné aplikovať viackrát. Pavel Rychetský (predseda Ústavného súdu ČR) proti tomu oponoval vo svojom odlišnom stanovisku a to tak, že existuje množstvo právnych predpisov, ktoré znak trvalosti takisto postrádajú, a ako príklad uviedol zákon o štátnom rozpočte. Konečné stanovisko väčšiny sudcov ÚS ČR sa zhoduje a definuje vyhlásenie rozhodnutia o amnestii ako výsadné právo prezidenta republiky založené Ústavou. Toto právo spočíva na voľnej úvahe bez potreby splnenia nejakých podmienok, ktorých (ne)naplnenie by mohlo byť preskúmané, preto je rozhodnutie o amnestii nezrušiteľné a súd ho nemôže preskúmať a na základe toho ústavný súd nemá právomoc o takomto druhu rozhodnutia prezidenta meritórne rozhodnúť.⁴² V *obiter dicto* predseda len pripustil možnosť preskúmania v určitých „extrémnych prípadoch“, kedy by rozhodnutie prezidenta o amnestii kolidovalo so „základnými hodnotami tvóricí materiální jádro Ústavy“. Odlišný názor mala sudkyňa Janů, ktorá k tejto skutočnosti dodáva, že: „Nosná část odůvodnění bezvýjimečně vylučuje jakákoliv kritéria přezkumu, obratem ruky však přece jen nějaká naznačuje.“ Ústavný súd odôvodňuje svoje rozhodnutie aj tým, že zmena podstatných náležitostí demokratického právneho štátu je podľa čl. 9 ods. 2 Ústavy neprípustná. Extrémne prípady, kedy bude môcť ústavný súd preskúmať rozhodnutie o amnestii ústavne existujú.

S amnestiou z roku 2013 sa spája aj v Českej republike historicky prvá ústavná žaloba na prezidenta pre vlastizradu. Táto žaloba bola podaná iba dva dni pred uplynutím funkčného obdobia vtedajšieho prezidenta. Samotné konanie na ústavnom súde prebiehalo väčšinu času proti už bývalému prezidentovi republiky a presne táto skutočnosť bola jedným z dôvodov prečo Ústavný súd ČR toto konanie zastavil. V tejto žalobe je za vlastizradu považovaný čl. II. amnestie, ktorým podľa žalobcu došlo k výraznému zásahu do

⁴⁰ Uznesenie Ústavného súdu ČR zo dňa 12. 2. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 7/13.

⁴¹ Uznesenie Ústavného súdu ČR zo dňa 5. 3. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 4/13.

⁴² Primárnym predmetom odlišných stanovísk boli rozdielne pohľady na povahu rozhodnutia o amnestii. Sudcovia Rychetský a Janů takéto rozhodnutie označujú a považujú za právny predpis, lebo obsahuje vopred dané pravidlo správania sa. Sudkyňa Janů poukazuje na to, že ide právny predpis s právnou silou zákona, pretože len taká norma môže meniť účinky zákona. Bližšie pozri Pl. ÚS 4/13.

trestnej justície a oslabeniu dôvery verejnosti vo vymožitelnosť práva. Skutkovú podstatu vlastizrady amnestia naplnila tým, že je v rozpore s princípom vymožitelnosti práva, ktorá je podstatou demokracie a vyhlásenie tejto amnestie je konanie proti demokratickému režimu republiky, ale je zároveň aj zásahom proti zvrchovanosti v rozsahu, ktorou vykonáva trestná justícia. Konečné rozhodnutie bolo také, že Ústavný súd dňa 27. 3. 2013 uznesením rozhodol o zastavení konania o ústavnej žalobe s odôvodnením, že v tomto konaní nemožno pokračovať po uplynutí funkčného obdobia prezidenta republiky.⁴³

3.2 Amnestie v SR

V tejto časti sa budeme venovať analýze slovenských amnestií, o ktorých rozhodol vtedajší predseda vlády SR Vladimír Mečiar. Najmä preto, že tieto amnestie v histórii samostatnej Slovenskej republiky boli predmetom neskorších mnohých aj odborných diskusií.

Na úvod treba poznamenať, že po prvýkrát (po vzniku samostatnej Slovenskej republiky 1. januára 1993⁴⁴) využil svoje ústavné právo prezidenta podľa Ústavy Slovenskej republiky č. 420/1992 Zb., čl. 102 písm. i): „*prezident udeľuje amnestiu, odpúšťa a zmierňuje tresty uložené trestnými súdmi a nariaďuje, aby sa trestné konanie nezačínalo, alebo aby sa v ňom nepokračovalo, a zahľadá tresty*“, prvý slovenský prezident Michal Kováč pri príležitosti svojho zvolenia za prezidenta na Veľkú noc 12. apríla 1993.⁴⁵

O päť rokov neskôr, dňa 3. marca 1998, prešiel ústavou daný výkon právomocí prezidenta Slovenskej republiky v súlade s ustanoveniami čl. 105 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky na vládu Slovenskej republiky z dôvodu, že úrad prezidenta sa uvoľnil a nový prezident nebol zvolený. Vtedajší predseda vlády SR tak dňa 3. marca 1998 začal súčasne vykonávať aj časť prezidentských oprávnení.

Medzi jeho prvé kroky patrilo vydanie rozhodnutia o udelení amnestie, ktoré obsahovalo osem článkov. Týmto rozhodnutím o amnestii predseda vlády SR odpustil nevykonané nepodmienečné tresty odňatia slobody a ich zvyšky, ak boli uložené za úmyselné trestné činy vo výmere neprevyšujúcej šesť mesiacov, nevykonané nepodmienečné tresty odňatia slobody a ich zvyšky, ktoré boli uložené za nedbanlivostné trestné činy vo výmere neprevyšujúcej jeden rok, podmienené tresty odňatia slobody a nevykonané peňažné tresty alebo ich zvyšky, ktoré boli uložené samostatne vo výmere neprevyšujúcej 20 000 Sk. Všetky agraciačné ustanovenia o amnestii boli spojené aj s rehabilitáciou (odsúdeným bolo spolu s odpustením trestu alebo jeho zvyšku zahladené odsúdenie).⁴⁶

Všeobecnými aboličnými ustanoveniami bolo nariadené, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné stíhanie za úmyselné trestné činy spáchané pred dňom rozhodnutia o amnestii, ak je na ne ustanovený trest odňatia slobody neprevyšujúci šesť mesiacov a za nedbanlivostné trestné činy spáchané pred dňom tohto rozhodnutia, ak je na ne ustanovený trest odňatia slobody neprevyšujúci jeden rok, s výnimkou trestného činu zanedbania povinnej vŕživity.⁴⁷

⁴³ Rozhodnutie prezidenta republiky o amnestii z. č. 1/2013 Sb.

⁴⁴ Právny poriadok vznikajúcej Slovenskej republiky prevzal trestno-právnu úpravu amnestie a milosti obsahujúcu v zákone č. 141/1961 Zb. Trestný poriadok v neskorších právnych predpisov.

⁴⁵ Rozhodnutie o amnestii prezidenta Slovenskej republiky č. 81/1993 z 12. apríla 1993.

⁴⁶ Rozhodnutie predsedu vlády Slovenskej republiky o amnestii č. 55/1998 Z. z.

⁴⁷ Ibidem.

Do predmetu sporu sa dostali články V. a VI. predmetnej amnestie, ktoré ustanovovali nezačatie trestného stíhania a v prípade, že už bolo začaté, zastavenie trestného stíhania v súvislosti s trestnými činmi týkajúcimi sa prípravy a vykonania referenda z 23. 5. 1997 a 24. 5. 1997. Zároveň toto rozhodnutie ustanovovalo možnosť nezačatia trestného stíhania alebo jeho zastavenia v súvislosti s trestnými činmi týkajúcimi sa oznámenia o zavlčení Michala Kováča mladšieho do cudziny.⁴⁸

Podľa nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky II. ÚS 37/1998 z 26. januára 1999 zmarením referenda z 23. mája a 24. mája 1997 nedošlo iba k spáchaniu trestného činu, ktorého páchatelov z dôvodu udelenej amnestie nebude nikdy možné potrestať, ale okrem iného došlo k porušeniu ústavných práv občanov Slovenskej republiky. Právo občana zúčastniť sa na referende je svojou podstatou politickým právom, ktorým si občan realizuje svoje politické práva zaručené čl. 30 ods. 1 Ústavy SR zúčastňovať sa na správe vecí verejných priamo. Zúčastniť sa na referende v zmysle práva občana priznaného čl. 94 Ústavy SR neznamená len jeho fyzickú účasť v čase a v priestore vykonávania referenda, ale toto právo si občan realizuje (vykonáva) až hlasovaním o tých otázkach vecí verejných, ktoré boli ústavným spôsobom vyhlásené a zverejnené.⁴⁹

V súvislosti s článkom VI. predmetnej amnestie, Ústavný súd Slovenskej republiky v uznesení sp. zn. II. ÚS 80/99 z 18. augusta 1999 zaujal k tomuto článku amnestie takéto stanovisko:

„Podľa čl. VI rozhodnutia predsedu vlády SR z 3. marca 1998 sa nariadilo, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné stíhanie za trestné činy spáchané v súvislosti s oznámením o zavlčení M. K. mladšieho do cudziny. Podľa názoru Ústavného súdu SR takáto formulácia nevyklučuje trestné stíhanie za skutok týkajúci sa zavlčenia M. K. mladšieho do cudziny. Amnestia by sa mohla vzťahovať iba na také trestné činy, pri ktorých súčasťou skutkovej podstaty je oznámenie, prípadne neoznámenie trestného činu. Podľa tohto článku by sa amnestia mohla vzťahovať napr. na trestné činy krivého obvinenia (§ 174 Trestného zákona), krivej výpovede (§ 175 Trestného zákona), neoznámenia trestného činu (§ 168 Trestného zákona), prípadne iné obdobné trestné činy. Formuláciu amnestie „v súvislosti s oznámením“ nie je možné vykladať tak neobmedzene, že sa vzťahuje aj na skutky, ktoré predchádzali oznámeniu, akými je trestný čin zavlčenie do cudziny (§ 233 Trestného zákona), ublíženie na zdraví (§ 221 Trestného zákona), obmedzenie osobnej slobody (§ 231 Trestného zákona), lúpež (§ 234 Trestného zákona), zneužívanie právomoci verejného činiteľa (§ 158 Trestného zákona)...“⁵⁰

Neskôr aj na základe aplikačných problémov s čl. V. a najmä s čl. VI. rozhodnutia o amnestii z 3. marca 1998 došlo k zmene formulácie a vydaniu 7. júla 1998 nového rozhodnutia o amnestii.

Pozmenené rozhodnutie o amnestii pozostávalo z dvoch článkov:

Článok I.: *„Nariaďujem, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné konanie pre podozrenie z trestných činov, ktoré mali byť spáchané v súvislosti s prípravou a vykonaním referenda z 23. mája a 24. mája 1997.“*

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky II. ÚS 37/1998 z 26. januára 1999.

⁵⁰ Uznesenie sp. zn. II. ÚS 80/99 z 18. augusta 1999.

Článok II.: „*Nariaďujem, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné konanie pre podozrenie z trestných činov, ktoré mali byť spáchané v súvislosti s oznámeným zavlečením Ing. Michala Kováča, narodeného 5. decembra 1961, do cudziny, ku ktorému malo dôjsť 31. augusta 1995.*“⁵¹

Aj k tejto amnestii zaujal stanovisko Ústavný súd, ktorý vyslovil opätovnú nejasnosť identifikácie trestných činov, ktoré majú byť stíhané..., „*Teda podľa obsahu, výslovného znenia a podľa jazykového a logického výkladu ustanovenia čl. VI rozhodnutia predsedu vlády z 3. marca č. 55/1998 Z. z. o amnestii a ustanovenia čl. II rozhodnutia predsedu vlády zo 7. júla 1998 č. 214/1998 Z. z. o amnestii samotný čin zavlečenia Ing. Michala Kováča do cudziny amnestovaný nebol.*“⁵²

Nový predseda vlády prebral i časť prezidentských právomocí. Mal snahu zmeniť/upraviť predmetné amnestie a to prostredníctvom vlastného rozhodnutia o amnestii. V tomto prípade išlo tzv. paakt – rozhodnutie predsedu vlády Slovenskej republiky z 8. decembra 1998 o amnestii uverejnené v Zbierke zákonov pod č. 375/1998. V amnestii predseda vlády vypustil článok V. a článok VI. rozhodnutia o amnestii z 3. marca a článok I. a článok II. rozhodnutia o amnestii zo 7. júla. Toto „nápravné“ rozhodnutie predsedu vlády z 8. decembra 1998 o amnestii bolo riadne uverejnené v Zbierke zákonov napriek tomu ho právna teória a právna prax považuje za právny úkon *non negotium*.⁵³ Za právny úkon, na ktorý sa neprihliada z dôvodu, že sa ním žiadna amnestia neudelovala a súčasťou práva prezidenta Slovenskej republiky respektíve predsedu vlády vykonávajúceho právomoc prezidenta podľa čl. 102 ods. 1 písm. i) Ústavy SR nie je oprávnenie akýmkoľvek spôsobom meniť alebo derogovať predchádzajúce rozhodnutia o amnestii uverejnené v Zbierke zákonov.

Na udeľovanie amnestie z roku 1998 sa nezabudlo, čo neskôr spôsobilo zmenu ústavnej a zákonnej úpravy právomoci prezidenta Slovenskej republiky udeľovať amnestiu:

- ústavným zákonom č. 9/1999 Z. z. stratil prezident Slovenskej republiky výlučné právo udeľovať amnestiu. Podľa článku 102 ods. 1 písm. i) Ústavy SR pri rozhodnutí o amnestii sa vyžadovala kontrasignácia rozhodnutia predsedom vlády Slovenskej republiky alebo príslušným ministrom, pričom za takto kontrasignované rozhodnutie o amnestii zodpovedá vláda⁵⁴ Slovenskej republiky;
- predchádzajúce amnestie výrazne ovplyvnili tvorbu ústavného zákona č. 90/2001 Z. z., ktorým sa rozsiaholo menila a dopĺňala Ústava Slovenskej republiky. Týmto zákonom bola výrazne obmedzená aj právomoc prezidenta Slovenskej republiky udeľovať

⁵¹ Rozhodnutie č. 214/1998 Z. z. predsedu vlády Slovenskej republiky zo 7. júla 1998 o amnestii.

⁵² STREMEŇ, M. Amnestie z roku 1998 a nález Ústavného súdu SR č. I ÚS 48/99. *Bulletin slovenskej advokácie*. 2000, č. 5, s 29.

⁵³ Toto rozhodnutie predsedu vlády o amnestii z 8. decembra 1998 napriek tomu, že je paaktom, je dodnes platné a účinné. Potvrdil to aj Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojom rozhodnutí ÚS 69/1999 Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky z 15. júla 1999: „*Uverejnením uznesenia Ústavného súdu Slovenskej republiky vo veci výkladu čl. 102 ods. 1 písm. i) Ústavy Slovenskej republiky rozhodnutie o amnestii č. 375/1998 Z. z. nestratilo platnosť ani účinnosť. Ústava Slovenskej republiky ani nijaký iný právny predpis neumožňuje, aby výklad Ústavy Slovenskej republiky podaný Ústavným súdom Slovenskej republiky podľa čl. 128 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky pôsobil spätne v čase pred uverejnením výkladu Ústavy Slovenskej republiky, či dokonca pred jeho podaním Ústavným súdom Slovenskej republiky.*“

⁵⁴ Vláda Slovenskej republiky v tomto prípade preberá zodpovednosť za správnosť rozhodnutia o amnestii a zodpovednosť za jeho realizáciu a správnu aplikáciu.

amnestiu a milosť. Prezident mohol udeliť amnestiu a milosť odsúdenému až po skončení trestného stíhania, tým pádom na Slovensku od 1. júla 2001 nemôže prezident Slovenskej republiky udeliť amnestiu a milosť vo forme abolície,⁵⁵ čím došlo k výraznému oslabeniu prezidenta Slovenskej republiky v systéme vzájomných brzd a protíváh delby moci. Ďalej sa ustanovilo, že amnestiu a milosť v prípadoch, keď sa funkcia prezidenta uvoľní a nie je ešte zvolený nový prezident, alebo ak zvolený nový prezident nezložil sľub, alebo ak prezident nemôže vykonávať pre závažné dôvody svoje právomoci, neprechádza na iný štátny orgán a ak nastanú vyššie uvedené prípady v Slovenskej republike sa amnestia a milosť neudeluje;

- zákon č. 422/2002 Z. z. bol významnou novelou zákona č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok). Novela upravila čiastkové aplikačné problémy v konaní o udelení milosti, kedy bola definitívne potvrdená povinnosť ministra spravodlivosti zabezpečovať podklady pre prezidenta Slovenskej republiky v konaní o udelení milosti, upravili sa právomoci pri overovaní splnenia podmienok v prípade, že udelenie milosti je viazané na ich splnenie. Rozhodovanie o splnení podmienok uložených odsúdenému v rozhodnutí o udelení milosti je právomocou prezidenta Slovenskej republiky. V prípade, že prezident Slovenskej republiky bez zavinenia obvineného neurobí rozhodnutie o splnení podmienok do jedného roka od uplynutia doby, na ktorú sa vzťahujú podmienky, má sa za to, že odsúdený podmienky uložené v rozhodnutí o udelení milosti splnil;
- aktuálne platný a účinný zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok, v znení neskorších predpisov prebral trestno-právnu úpravu inštitútu amnestie a milosti zo zákona č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších právnych predpisov a dnes predstavuje základný prameň právneho inštitútu amnestie a milosti ako inštitútu trestného práva.

Poslednou amnestiou, ktorá bola udelená 2. januára 2013 pri príležitosti osláv 20. výročia vzniku samostatnej Slovenskej republiky, bola amnestia prezidenta Gašparoviča. Prezident touto amnestiou odpustil právoplatne uložené tresty odňatia slobody, ktorých výkon bol podmiennečne odložený s tým, že sa na páchatela hľadí ako na neodsúdeného, zároveň sa odpúšťajú právoplatne uložené tresty odňatia slobody vo výmere nepresahujúcej osemnásť mesiacov u mladistvého alebo u páchatela zaradeného na výkon trestu odňatia slobody s minimálnym stupňom stráženia a súčasne sa odpúšťajú nevykonané zvyšky týchto trestov odňatia slobody s tým účinkom, že sa na páchatela hľadí akoby nebol odsúdený. Amnestiou sa odpúšťa trest vyhostenia právoplatne uložený pred 1. augustom 2004 osobám, ktoré sú dnes občanmi členského štátu EÚ alebo zmluvného štátu Dohody o Európskom hospodárskom priestore, odpúšťajú sa aj nevykonané tresty odňatia slobody právoplatne uložené za vojenské trestné činy spáchané vojakmi v povinnej základnej vojenskej službe alebo v povinnej náhradnej vojenskej službe.⁵⁶

Za osobitosti tejto amnestie možno považovať, že sa ňou odpúšťajú tresty vyhostenia a v rozhodnutí o amnestii sú osobitné kategórie osôb ako napríklad: osoby trpiace nevyliciteľnou a životu nebezpečnou chorobou, tehotné ženy, osoby staršie ako 65 rokov,

⁵⁵ Zrušením aboličnej právomoci prezidenta Slovenskej republiky bola amnestia a milosť neskôr vypustená aj z dôvodov zániku trestnosti uvedených v Trestnom zákone.

⁵⁶ Rozhodnutie č. 1/2013 Z. z. prezidenta Slovenskej republiky o amnestii z 2. januára 2013.

tehotné ženy, osamelé matky a otcovia, ktoré majú v rozhodnutí privilegované postavenie tým, že ak by odsúdený nepatril do tejto kategórie bol by z účasti na amnestii z dôvodov uvedených v rozhodnutí o amnestii vylúčený.⁵⁷

Toto rozhodnutie prezidenta republiky o amnestii má aj negatívne vymedzenie uvedené v čl. V, v dôsledku čoho sa amnestia nevzťahuje napríklad na tresty právoplatne uložené za trestné činy zanedbania povinnej výživy, ohrozenia pod vplyvom návykovej látky a iné.⁵⁸ V dôsledku predmetnej amnestie klesla naplnenosť slovenských väzníc na 93 %, na slobodu sa podľa informácií malo dostať približne 770 odsúdených.⁵⁹

ZÁVER

Amnestia, ale aj milosť jednoznačne patria medzi tradičné historické inštitúty. Udeľovanie amnestie a milosti spadá do právomoci prezidenta. Ide o inštitúty, ktoré svojim účinkom výrazne zasahujú do samotného trestného konania čoho dôkazom je aj predošlý text článku. Najmä amnestia, vzhľadom k svojmu rozsahu, by mala byť inštitútom „výnimočného“ charakteru, ktorý by sa aplikoval pri „výnimočných“ udalostiach ako napríklad pri novele hmotnoprávneho kódexu trestného práva, pri ktorej by došlo k dekriminalizácii niektorých trestných činov.

Z hľadiska právnej teórie, ale aj judikatúry nebýva amnestia a milosť spravidla zaradovaná iba do jedného právneho odvetvia. Potom nastáva otázka či ide o inštitút výlučne ústavnoprávny alebo je možné ho subsumovať pod právo trestné.

Ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z. bola zrušená k 1. júlu 2001 aboličná forma amnestie a milosti na území Slovenska. Nielen z humánnych a ekonomických dôvodov navrhujeme obnovenie aboličnej formy amnestie a milosti v právnom poriadku Slovenskej republiky. Nakoľko sú podozrenia, že v minulosti dochádzalo k zneužívaniu tejto formy amnestie a milosti navrhujeme túto formu amnestie a milosti povoliť udeľovať iba na vybrané kategórie trestných činov. Úvahy ohľadom kategorizácie trestných činov môžeme smerovať k tomu či povoliť udeľovanie amnestie a milosti napr. pri prečinoch, alebo celkovo pri trestných činoch, ktorých horná hranica trestnej sadzby neprevyšuje 12 rokov, alebo sa zamerať na objekt alebo subjekt trestného činu a vylúčiť z právomoci udeľovať amnestiu napr. trestné činy verejných činiteľov.

Aby sa obnovená aboličná forma alebo aj akákoľvek iná forma amnestie a milosti v Slovenskej republike nestala náhradou za zrušenú trestno-právnu imunitu niektorých verejných činiteľov, navrhujem napr. po vzore Ústavnej listiny Československej republiky z 29. februára 1920 vylúčiť z právomoci prezidenta Slovenskej republiky udeľovať amnestiu a milosť vybraných verejných činiteľov ako napr. členov vlády, poslancov Národnej rady Slovenskej republiky.

V trestnom práve procesnom by bolo vhodné prijatie vyhlášky Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky jednotne upravujúcej postup orgánov činných v trestnom konaní, súdov, orgánov penitenciárnej starostlivosti a iných orgánov podieľajúcich sa na výkone rozhodnutia o amnestii alebo rozhodnutia o udelení milosti v konaní o použití

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Rozhodnutie č. 1/2013 prezidenta o amnestii z 2. januára 2013.

⁵⁹ Informácie dostupné z TASR.

amnestie a v konaní o udelení milosti. Čiastočnú právnú úpravu konania o použití amnestie a v konania o udelení milosti stanovenú viacerými vyhláškami ako napr. vyhláškou Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 543/2005 Z. z. o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné sudy, krajské sudy, Špeciálny súd a vojenské sudy alebo vyhláškou Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 368/2008 Z. z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody považujeme za nedostatočnú a pomerne neprehľadnú. Navrhujeme vydanie samostatnej vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky o použití amnestie a výkone rozhodnutia o udelení milosti, kde by boli jednoznačne upravené práva, ale predovšetkým povinnosti (napr. lehoty, v ktorých sa má rozhodnúť o účasti odsúdeného na amnestii) orgánov činných v trestnom konaní, súdov, ústavou na výkon trestu odňatia slobody alebo väzby a všetkých ostatných orgánov podieľajúcich sa na výkone rozhodnutia o amnestii a rozhodnutia o udelení milosti.

Aj teória štátu a práva považuje za súčasť horizontálnej delby moci právny inštitút amnestie a milosti, pričom v rovine systému delby moci ho zaraďuje k mechanizmu vzájomnej kontroly, brzd a vzájomného vyvažovania moci zákonodarnej, výkonnej a súdnej. Nemožno však opomenúť systém trestného práva, kde amnestia a milosť sú takisto predmetom skúmania a aj právnej úpravy, pretože práve otázky beztrestnosti a spravodlivosti trestu sú kategóriami milosti a amnestie. V trestnom práve sa právomoc zmierňovať tvrdosť samotného trestného zákona vo forme amnestie a milosti priznáva na základe ústavy hlavne štátu a konkrétny výkon právomoci prezidenta udeľovať amnestiu a milosť upravuje najmä Trestný poriadok a Trestný zákon.

Hranica medzi týmito právnymi odvetviami je nepriamo vyjadrená aj nami rozoberaným inštitútom amnestie. Možno tvrdiť, že všetky vzťahy vznikajúce udeľovaním amnestie do momentu vyhlásenia amnestie patria do práva ústavného, lebo sú realizáciou ústavy. Následné vzťahy, ktoré vznikajú pri aplikácii amnestie v praxi sú vzťahy trestného práva (trestno-právne a trestno-procesné). Ako sme v rozoberanom texte uviedli a ako vyplýva aj s judikatúry a právaného stavu, konanie o udelení amnestie má dve časti, akoby dve samostatné na seba nadväzujúce konania. Prvá časť je tvorba rozhodnutia o udelení amnestie prebieha najmä v kancelárii prezidenta, ktorá predstavuje výkon jeho ústavných právomoci udeľovať amnestiu, pričom tvorbu rozhodnutia o amnestii upravuje výlučne ústava. Druhá časť je už samotná realizácia rozhodnutia o udelení amnestie. Tú zabezpečujú v prípade abolície najmä orgány činné v trestnom konaní (polícia a štátne zastupiteľstvo v ČR) a v prípade ostatných foriem udelenej amnestie najmä súd. Rozhodnutie o amnestii respektíve použitie amnestie sa realizuje na základe Trestného poriadku. Aj konanie o udelení milosti pred aj po vydaní rozhodnutia upravujú normy trestného práva, napríklad pri udeľovaní milosti sú zohľadňované predovšetkým okolnosti spáchania trestného činu, osoba páchatela, spôsob spáchania trestného činu, obeť trestného činu a pod.⁶⁰

⁶⁰ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť*. Šamorín: Heuréka, 2012, s. 770–771.

Some Legal and Historical Aspects of Amnesties

Adrián Jalč – Kristína Jurišová

Abstract: *Amnesty has traditionally been used as a political tool of compromise. Amnesty allows the state “to forget” criminal acts, usually before prosecution has occurred. An act of amnesty is generally granted to a group of people who have committed crimes. These constitutional prerogatives (sometimes generally called “clemency”) are conceptually resulting from monarchist ideology. In the introductory part of article, we defined the notion of amnesty, grace, and various forms of amnesty and grace: abolition, agraciation and rehabilitation. The article focus mostly on amnesty as a source of law in the territory of Slovakia and Czech Republic, while we pay special attention to historically important amnesty decisions. In the context of the case law of the Constitutional Court the article analysed whether the decision to grant amnesty is (ir)revocable.*

Key words: *amnesty, grace, pardon, punishment, president, termination of punishable, expunging of conviction*